

Suomi-tietoa EU-tutkijoille

Tapio Raunio ja Teija Tiilikainen (2003). Finland in the European Union. Frank Cass. London & Portland, Or. VI + 180.

Vertailevan tiedon tarve on Euroopan unionin (EU) myötä kasvanut dramaattisesti. Vertailututkimus tarvitsee maakohtaisia julkaisuja ollakseen uskottavaa ja luotettavaa. Päästäkseen 'syvemälle' analyysissä vertailijan on hallittava perustiedot vertailtavista maista. Kahden suomalaisen EU-asiantuntijan, Tapio Raunio ja Teija Tiilikaisen teos 'Finland in the European Union' kokoaa ansiokkaasti perustiedot Suomen tiestä unionin jäseneksi. Samalla puheenvuoro tarjoaa hyvän perustan ajankohtaiskeskustelulle. Kirja ei sinällään vaadi perustietoja EU:sta.

Kirja sisältää kahdeksan kappaletta. Työnjako kirjoittajien välillä seuraa heidän erityisosaamisalueitaan. Kokemus ja asiantuntemus kirjan aihepiiristä välittyy jäsentyneenä ja ytimekkäänä kirjoitusasuna.

Ensimmäisessä kappaleessa keskustelu avataan eurooppalaistumisen (europization) käsitteellä. Näkökulma rakennetaan tuoreiden vertailututkimuksien tulosten avulla. Vertailu tiivistyy pienten jäsenmaiden toimintaan EU:ssa. Kappale sisältää myös perustiedot Suomesta ja tiivistyksen Suomen matkasta EU:n jäseneksi. Kirjoittajat tekevät keskeisen huomion mainitessaan, että perinteisesti EU-asiat on käsitelty osaksi kansallista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Mikäli puolueettomuuden ja ylivarovaisuuden painolastia ei vertailija havaitse, voi Suomen EU-politiikan sisälönvertailu muihin jäsenvaltioihin mennä pahasti hakoteille.

Politiittinen keskustelu Suomessa EU-jäsenyy-

den valmisteluvaiheessa sekä jäsenyyden varmistumisen jälkeen käydään läpi selkeästi kirjan toisessa kappaleessa. Tiivis esitys onnistuu vangitsemaan hyvin jäsenyysneuvotteluiden kiihkeän hengen. Mielenkiintoinen yksityiskohta on valmistelun laajuus: noin 500 asiantuntijaa osallistui jäsenyysneuvotteluihin! Herääkin kysymys, millaisessa käytössä tämä asiantuntemus nykyisin on sekä miten sitä on ja olisi voinut 'myydä' tulevien jäsenvaltioiden käyttöön? Toinen mielenkiintoinen havainto jäsenneuvotteluista on eri intressiryhmien kantojen muodostamisprosessin kuvaus. Tekijät toteavat jäsenyyskeskustelun Suomessa olleen korostuneen kansallisvaltiolähtöistä. Pääkysymyksenä oli millaisia taloudellisia ja turvallisuuspoliittisia uhkia ja ongelmia EU-jäsenyys tulee aiheuttamaan. Tältä perustalta on kysyttävä, onko nykyinen EU-keskustelu mediassa palaamassa tälle linjalle, unohtaen laajemmän Eurooppalaisen viitekehyksen?

Analyyysi keskittyy poliittis-hallinnollisen järjestelmän keskeisiin toimijoihin kappaleissa kolmesta viiteen. Millä tavoin eurooppapolitiikka näkyy puolueiden työskentelyssä ja millaisin eri tavoin EU-jäsenyys käsiteltiin puolueissa ovat analyysin keskiössä kirjan kolmannessa kappaleessa. Neljännessä kappaleessa keskustelu leikkaa Eduskunnan ja EU-politiikan kysymyksiä. Viides kappale ottaa haltuun teoksen mielenkiintoisimman osuuden; miten hallitus ja presidentti toimivat EU-politiikan muotoilussa ja päätöksenteossa.

Suomen puoluejärjestelmässä silmiinpistävää

on sen homogeenisuus integraatiokysymyksissä; EU:n vastustus on jäänyt populististen liikkeiden tai yksittäisten valtuutettujen edustajien harteille. Tämä eittämättä köyhdyttää EU:sta käytävää keskustelua. Vaihtoehtojen tarjoajat on helppo leimata haihattelijoiksi. Todelliset uudet aloitteet jäävät päätöksenteon konsensusluonteen ja organisoimattomuuden vuoksi vähäiselle huomiolle. Kirjoittajat huomauttavat, että kansalaisten mielipiteet ovat euroskeptisempiä kuin hallitsevan eliitin. On mielenkiintoista nähdä, miten tämä tulee heijastumaan Eurovaalien tuloksissa - ovathan nämä korostuneesti henkilövaalit. Yleisemmin kolmannen kappaleen lyhyehkö, mutta paljon faktoja sisältävä kuvaus tarjoaa Suomen poliittis-asenteellisesta ilmastosta kiinnostuneelle maavertailijalle hyvän perustan.

Eduskunta on kirjoittajien mukaan kehittänyt tehokkaamman tavallaan vaikuttaa hallituksen EU-politiikan sisältöön ja Suomen kantoihin EU-asioissa. Tämä neljännen kappaleen väite on vahva. Useimmissa jäsenvaltioissa kansalliset parlamentit ovat menettäneet vaikutusvaltaansa EU-asioissa. Kuten kirjoittajat toteavat, oman sävöksensä Suomen EU-asioiden käsittelyyn on antaneet sateenkaarihallitukset. Nämä ovat taanneet laajan poliittisen tuen hallituksen EU-politiikalle ja toiminnalle EU:ssa. Analyysiin 'eteenpäin kaatumista' olisi edesauttanut kirjoittajien tekemät vaihtoehtoiset skenaarit; esimerkiksi, millainen rooli Eduskunnalla olisi EU-asioissa vähemmistöhallituksen aikana ja millaisena Eduskunnan vaikutusvalta tällöin näyttäytyisi.

Perustuslain uudistaminen 1990-luvulla vahvisti hallituksen roolia siinä missä presidentin asema on heikentynyt. Integraatiokehitys selittää muutosta kahtaalta. Hallitus on päävastuussa kansallisten kantojen muodostamisessa. Toiseksi, integraatio on hämärtänyt rajanvetoa ulko- ja sisäpolitiikan välillä; perinteinen ulkopoliittikka on liikkunut kohden Eurooppa-tason päätöksentekoa. Tämän keskustelun lisäksi, teoksen viides kappale valottaa lyhyesti kansallista EU-asioiden koordinoitujärjestelmää toimijoiden työnjakoa.

Tiilikaisen asiantuntemus näkyy Suomen EU-puheenjohtajuutta käsittelevässä kappaleessa. Se on vastuuta ja käytännön toimintaa hyvin avaava. On kuitenkin havaittava, että detali-tiedoilla on rajoitteensa; ajanhammas nakertaa ehkä juuri tätä osiota kirjasta. Olisiko vertailu muiden maiden prioriteetteihin ja puheenjohtajuuden organisoituihin lisännyt kestävyyttä?

Ajankohtaiskeskustelun ja maavertailijan kannalta seitsemäs kappale on tarpeellinen - tämä auttaa ymmärtämään Suomen linjanvetoja EU-politiikassa. Kirjoittajat toteavat Suomen linjausten perustaneen yleiset odotukset: puolueettomuuden korostaminen ei johtanutkaan EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan välttelyyn. Tätä vastoin Suomi on kyennyt yhdistämään aikaisemman varovaisen ulkopoliitiikan perinteen joustavaan EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjanvetoihin. Jälleen kerran, laajat koalitiiohallitukset ovat edesauttaneet ja helpottaneet linjausten tekoa.

Tekijät toteavat, että kirjan tavoitteena on analysoida Euroopan integraation vaikutuksia Suomeen sekä Suomen toimintaa pienenä ja uutena jäsenvaltiona.

Nähdäkseni kirjan suurin puute kulminoituu ensimmäisen tehtävän kohdalla. EU:ssa on kyse paljolti hallinnosta ja hallinnoinnista. EU:n toiminta ja politiikat saavat konkreettisen sisältönsä varojen käytön kautta; noin 80 prosenttia EU:n varojen käytöstä päätetään kansallisten, pääasiassa alue- ja paikallishallinnon viranomaisen toimesta. Teoksessa ei juurikaan puututa asioihin kuten millaisia hallinnollisia vaikutuksia EU:lla on ollut, miten se on muuttanut suomalaista valtio- ja kunnallishallintoa ja hallintokulttuuria sekä miten se on vaikuttanut virkamiesten työskentelyyn ja vaatimuksiin.

Vertailututkimuksen näkökulmasta teoksen arvo määrittyy nähdäkseni seuraavien kohtien kautta. Ensinnäkin, englanninkielisenä esityksenä se palvelee laajasti kansainvälistä tutkijakuntaa. Toiseksi, jokainen kappale aloitetaan muutaman sivun taustoittavalla analyysillä: mikä on presidentin, eduskunnan, hallituksen asema Suomen poliittis-hallinnollisessa järjestelmässä. Nämä ovat oivia, koska vertailijan on varmistettava, että on ymmärtänyt järjestelmän oikein ja millaisia vaikutuksia sillä on EU-politiikkaan. Kolmanneksi, teoksen laajakohtainen lähdekirjallisuus ajankohtaisine dokumentteineen tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan aineistonhankinnalle. Samalla runsas Suomi-kohtainen - suurimmaksi osaksi englanninkielinen - aineisto tarjoaa ulkomaiselle vertailijalle valmiin luettelon tarpeellisesta materiaalista.

Lopuksi on syytä mainita kirjassa usein toistuva ajatus. Suomi on harjoittanut pragmaattista, osallistuvaa ja konsensus-hakuista politiikkaa ja päätöksentekoa EU-asioissa. Nähtäväksi jää, miten nykyinen hallitus tulee jatkamaan tätä perinnettä.

Olli-Pekka Viinamäki